

Design and Validation of the Internationalization Model of Higher Education in Medical Sciences Universities

Sahar Valimoghaddam Zanjani ¹, NaghiKamali ^{2*}, Mohammad Mojtabazadeh ³

¹ Department of educational administration, College of psychology and education branch, branch zanjan, Islamic Azad university, Zanjan, Iran

² Department of psychology and education, Zanjan branch, Islamic Azad University, Zanjan, Iran

³ Department of management and administration science, Khodabandeh branch, Islamic Azad university, Khodabandeh

*Corresponding author: NaghiKamali, Department of psychology and education, Zanjan branch, Islamic Azad University, Zanjan, Iran
Email: Kamali-naghi@yahoo.com

Article Info

Keywords:

Internationalization,
Higher education, Model,
University of medical
sciences

Abstract

Introduction: Internationalization of higher education is an active and creative response towards the globalization phenomenon. The process of internationalization according to national upper documents in the country is assigned higher education as a priority and necessity. The objective of the study was to design and evaluate the model of internationalizing higher education in the medical sciences universities.

Methods: This study was performed using a mixed method. The qualitative section were designed through grounded theory with the review of texts and the semi-structured interviews with 20 experts in the field of internationalization model, and the quantitative section -the validity and fitting of the model- was done by completing a questionnaire by 124 people. The experts have been identified through structural equation modelling analysis.

Results: According to the grounded theory of the internationalization model of higher education in medical universities, there are 16 main factors and 71 sub factors, the main factors include 8 conditional factors (governance- management of university – faculty member-information technology-language and culture-structure of university-management of human resources- management of physical and financial resources), 4 process factors (government function- management of international affairs-international education, and international research) and 4 outcome factors (country development, university development, students and graduated students, organizational sublimit of the university). In quantitative section, the results of first and secondary factor analysis showed that 16 mentioned factors have sufficient load factor to predict the model of internationalizing higher education. The indexes of fitness measurement of final model showed that Chi-square ratio to the degree of freedom (CMIN/DF) equals 2.068. Furthermore, the value of the index of square root of reminder squares mean (RMSE(, equals 0.057. The value of goodness of fit index (GFI), adjusted goodness of fit index (AGFI), correlation of fit index (CFI), normalized fit index of Bentler Bonette (NNFI), fit index of Toker – Loise (TLI), increased fit index (IFI), and relative fit index (RFI) in the presented model is higher than 90%. Considering the fitness indexes, it can be concluded that the model of internationalizing state universities of medical sciences has sufficient fitness.

Conclusion: The internationalization model of higher education consisting of 16 factors in two levels of government and university has a favourable fit.

طراحی و اعتباریابی الگوی بین‌المللی سازی آموزش عالی دانشگاه‌های علوم پزشکی کشور

سحر ولیمقدم زنجانی^۱، نقی کمالی^۲، محمد مجتبی زاده^۳^۱گروه مدیریت آموزشی، واحد زنجان، دانشگاه آزاد اسلامی، زنجان، ایران^۲گروه علوم تربیتی و روانشناسی، واحد زنجان، دانشگاه آزاد اسلامی، زنجان، ایران^۳گروه برنامه‌ریزی علوم اداری و مدیریت، واحد خدابنده، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد خدابنده، ایران

*نویسنده مسوول: نقی کمالی، گروه علوم تربیتی و روانشناسی، واحد زنجان، دانشگاه آزاد اسلامی، زنجان، ایران. ایمیل: Kamali-naghi@yahoo.com

چکیده

مقدمه: بین‌المللی سازی آموزش عالی واکنشی فعال و مبتکرانه به پدیده جهانی شدن است و این فرایند برابر اسناد بالادستی کشور به عنوان یک اولویت و ضرورت برای آموزش عالی تعیین شده است. هدف از انجام پژوهش طراحی و اعتباریابی الگوی بین‌المللی سازی آموزش عالی برای دانشگاه‌های علوم پزشکی کشور بود.

روش‌ها: برای انجام پژوهش از روش تحقیق ترکیبی استفاده گردید. در بخش کیفی از طریق نظریه زمینه‌ای با بررسی متون و مصاحبه نیمه ساختار یافته با ۲۰ نفر از خبرگان الگوی بین‌المللی سازی طراحی و در بخش کمی اعتبار و برازش الگو با تکمیل پرسشنامه توسط ۱۲۴ نفر از صاحب‌نظران از طریق تحلیل مدل یابی معادلات ساختاری تعیین شد.

یافته‌ها: مطابق نظریه زمینه‌ای الگوی بین‌المللی سازی آموزش عالی دانشگاه‌های علوم پزشکی دارای ۱۶ عامل اصلی و ۷۱ عامل فرعی است، عوامل اصلی شامل ۸ عامل شرایطی (حاکمیت-مدیریت دانشگاه-اساتید-فناوری اطلاعات-زبان و فرهنگ-ساختار دانشگاه-مدیریت منابع انسانی-مدیریت منابع فیزیکی و مالی) ۴ عامل فرایندی (کارکرد دولت-مدیریت امور بین‌الملل-آموزش بین‌المللی-پژوهش بین‌المللی) و ۴ عامل پیامدی (توسعه کشور-توسعه دانشگاه-دانشجو و دانش آموخته-تعالی سازمانی دانشگاه) است. در بخش کمی نتایج تحلیل عاملی مرتبه اول و دوم نشان داد که عوامل ۱۶ گانه دارای بار عاملی کافی جهت پیش‌بینی الگوی بین‌المللی سازی آموزش عالی هستند. شاخص‌های اندازه‌گیری برازش الگوی نهایی از جمله مقدار نسبت مجذور خی به درجه آزادی (CMIN/DF) برابر با ۲/۰۶۸، مقدار شاخص ریشه دوم میانگین مربعات باقی مانده (RMSEA) برابر با ۰/۰۵۷، میزان شاخص نکوبی برازش (GFI)، شاخص تعدیل شده نکوبی برازش (AGFI)، شاخص برازش تطبیقی (CFI)، شاخص برازش هنجار شده بنتلر بونت (NNFI)، شاخص برازش توکر-لوپس (TLI)، شاخص برازش افزایشی (IFI) و شاخص برازش نسبی (RFI) بالاتر از ۰/۹۰ بودند.

نتیجه‌گیری: الگوی بین‌المللی سازی آموزش عالی متشکل از ۱۶ عامل در دو سطح کلی دولت و دانشگاه از برازش مطلوبی برخوردار است.

واژگان کلیدی: بین‌المللی سازی-آموزش عالی-الگو-دانشگاه علوم پزشکی

امروزه پدیده جهانی شدن تمامی ابعاد زندگی انسان ها را در بر گرفته است، جهانی شدن به معنای جریان افتادن فناوری، اقتصاد، دانش، ارزش ها و ایده ها بر فراز مرزها است و هر کشوری بدون در نظر گرفتن تاریخ، سنن و فرهنگ در معرض جهانی سازی قرار می گیرد (۱) این پدیده آموزش عالی را نیز تحت تاثیر عمیقی قرار داده به گونه ای که قرن بیست و یکم را قرن تحرک آموزشی و تعلیم جهانی توصیف کرده اند (۲). در خصوص ارتباط جهانی شدن با بین المللی سازی آموزش عالی، نایت بیان می کند که این دو به طور پویا با یکدیگر در ارتباط اند و بین المللی سازی واکنشی فعال و مبتکرانه به جهانی شدن است (۳) وی بین المللی سازی آموزش عالی را فرایند ادغام ابعاد بین المللی، بین فرهنگی و جهانی برای اهداف و کارکردهای یاددهی- یادگیری، تحقیق و خدمات آموزش عالی بیان کرده است (۴). هدف عمده بین المللی سازی آموزش عالی توسعه دانش، توانایی و نگرش و ارزشهایی است که در سطح بین المللی شناخته شده است (۵) در خصوص چرایی بین المللی سازی آموزش عالی و علت گرایش دولتمردان و روسای دانشگاه ها به این پدیده دلایل مختلفی از جمله دلایل سیاسی، اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و دانشگاهی عنوان شده است. دلایل سیاسی بین المللی سازی آن است که در وهله نخست میان آموزش عالی و سیاست خارجی پیوند برقرار می کند، بطوری که محققان معتقدند که آموزش بعد چهارم سیاست خارجی است (۶). در خصوص دلایل اقتصادی و مالی، لی بولد (۷) تاکید می کند که پیشرفت نکردن بین المللی سازی آموزش عالی به نداشتن پیشرفت اقتصادی منجر خواهد شد. در رابطه با دلایل فرهنگی و اجتماعی، کنکل و همکاران (۸) بیان می کنند که هدف آموزش عالی باید برطرف کردن نیازهای جامعه در جهان در حال تغییر باشد و نظام آموزش عالی باید فارغ التحصیلانی انعطاف پذیر و با دیدگاه های چندفرهنگی تحویل جامعه دهد. در رابطه با دلایل دانشگاهی گودمن (۹) بیان می کند که برای اولویت های استخدام تقریباً اجماعی جهانی میان مدیران وجود دارد و آن اینکه شرکت ها بیشتر از گذشته به مدیران و کارکنانی با دانش و تجربه بین المللی نیاز دارند. افزون بر این، بیشتر پژوهشگران اذعان می کنند که بین المللی سازی به طرز چشمگیری بر کیفیت دانشگاه ها اثرگذار است (۱۰). در طراحی مدل بین المللی سازی دلایل و رویکردهای مختلف منجر به اتخاذ استراتژی ها و برنامه های متفاوتی می شود، اینکه رویکرد کشورها به بین المللی سازی چگونه است به استفاده از مدل مناسب و متناسب با شرایط اقتصادی، سیاسی، جغرافیایی، اجتماعی و فرهنگی بستگی دارد (۱۱).

در گزارش سال ۱۷-۲۰۱۶ دانشگاه آکسفورد در خصوص روند آموزش عالی بین المللی به پررنگ شدن نقش دولت ها

بالاخص در کشورهای در حال توسعه در مسیر بین المللی سازی آموزش عالی اشاره گردیده است، بکارگیری زبان انگلیسی و تاسیس شعبه دانشگاهی در سایر کشورها از مهمترین راهبردهای توسعه آموزش عالی بین المللی در بین کشورهای مختلف بوده است (۱۲). میانندی و آزیرا سال ۲۰۱۹ در مقاله ای تحت عنوان بین المللی سازی آموزش عالی کشور مالزی مهمترین راهبردهای بین المللی سازی را تدوین برنامه استراتژیک ۲۰۲۰-۲۰۰۷ این کشور برای بین المللی سازی آموزش عالی، حمایت نظام سیاسی و علمی کشور، عضویت در شبکه های بین المللی و هدفگذاری دقیق جهت جذب دانشجو خارجی اشاره کردند (۱۳). لی سال ۲۰۱۹ در مطالعه خود که به تجزیه و تحلیل استراتژی های بین المللی سازی آموزش عالی کشور چین پرداخت عنوان داشت که این کشور با تاکید بر تجارت آزاد بازارهای خود از جمله آموزش عالی را توسعه داده و از دو شیوه آموزش مشارکتی/مشترک و راه اندازی شعبه بین المللی دانشگاه های معتبر استفاده کرده و استراتژیهای بین المللی سازی آموزش عالی را متناسب با تقاضای جامعه طرح ریزی و توسعه داده است (۱۴). موسوی و همکاران سال ۱۳۹۷ مهمترین مولفه های بین المللی سازی آموزش عالی در حیطه علوم پزشکی را شامل سطح فراکلان (رابطه با سایر کشورها و تعاملات بین المللی)، سطح کلان (دانشجو-وضعیت سیاسی-وضعیت اقتصادی-وضعیت فرهنگی-عوامل محیطی و قوانین کلان) سطح صنعت (قوانین و مقررات-تصمیم گیرندگان-بازار و مشتریان) و سطح دانشگاه (زیر ساخت ها و توانمندی اساتید) شناسایی کردند (۱۵). زمانی منش و همکاران سال ۱۳۹۶ در مطالعه خود عوامل موثر بر بین المللی سازی آموزش علوم پزشکی را از دیدگاه اساتید دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی به ترتیب عوامل سیاسی، مالی، مدیریتی، اطلاع رسانی، دانشگاهی و فرهنگی عنوان کردند (۱۶). زمانی منش و همکاران سال ۱۳۹۶ در مدل خود برای بین المللی سازی دانشگاه های علوم پزشکی به دو دسته عوامل زیر بنایی (شرایط جهانی و منطقه ای، شرایط فرهنگی و اقتصادی، شرایط سیاسی و امنیتی) و عوامل روبنایی (مدیریت و منابع انسانی، همکاری علمی، فضا و تجهیزات، برنامه های درسی، فعالیتهای فوق برنامه، نظارت و بازرسی، فرهنگ دانشگاهی) برای بین المللی سازی دست یافتند (۱۷). در سال های اخیر سیاست بین المللی سازی آموزش عالی در ایران در برنامه های چهارم، پنجم و ششم توسعه، سیاست های کلی علم و فناوری، سند چشم انداز بیست ساله کشور، سند جامع علمی کشور و در سطح دانشگاه های علوم پزشکی در بسته های تحول آموزش پزشکی مورد تاکید قرار گرفته است. بین المللی سازی آموزش عالی یک اولویت و ضرورت در سطح دولت و مدیریت دانشگاه های علوم پزشکی

می باشد و از آنجا که این پدیده فرایندی پیچیده، بین بخشی و تابعی از عوامل و سطوح مختلف است محقق بر آن است تا نسبت به طراحی و اعتباریابی الگوی بین المللی سازی دانشگاه های علوم پزشکی اقدام نماید.

روش کار

این پژوهش براساس هدف، از نوع پژوهش های توسعه ای و از نظر گردآوری داده ها به عنوان روش تحقیق ترکیبی است. به زعم کرسول و کلارک، هیچ یک از روش های کمی و کیفی به تنهایی قادر نیستند به اندازه ترکیب این دو روش کارساز باشند (۱۸). روش ترکیبی، به عنوان سومین جنبش روش شناختی، متاخرترین جهت گیری روانشناختی در علوم اجتماعی رفتاری معاصر است (۱۹). در بخش کیفی پژوهش از روش نظریه زمینه ای استفاده شد، نظریه زمینه ای همان طور که مبدعانش مانند گلیزر، اشتراوس و کوربین تاکید کرده اند در زمینه هایی بهره گیری می شود که پژوهش های اندکی صورت پذیرفته و نظریه ی چارچوب داری در دست نباشد، در واقع در این روش به جای آزمون یک نظریه ی از قبل موجود به نظریه پردازی جدید پرداخته می شود (۲۰). داده های بخش کیفی از طریق بررسی متون و مصاحبه گردآوری شد، برای بررسی متون پژوهشگر با مطالعه کتاب، مقالات داخلی و خارجی و اسناد بالادستی به جمع آوری داده های مرتبط با موضوع پژوهش پرداخت. برای مصاحبه از روش نمونه گیری هدفمند استفاده شد تا از بهترین فرد اطلاعات مورد نیاز اخذ شود. هومن حجم نمونه در نمونه گیری هدفمند برای گروههای همگن را ۶ تا ۸ نفر پیشنهاد می کند (۲۱)، مصاحبه بر اساس نمونه هدفمند و گلوله برفی از اساتید مدیریت آموزشی، مدیران مرتبط در سطح وزارت بهداشت و دانشگاه های علوم پزشکی انجام و تا حد اشباع نظری ادامه داشت. اشباع نظری رویکردی است که در پژوهش های کیفی برای تعیین کفایت نمونه گیری استفاده می شود، در این پژوهش نقطه اشباع داده ها تا جایی ادامه یافت که پژوهشگر با پرسیدن سوالهای مکرر متوجه شد که داده های جدید بیش تازه ای را آشکار نمی نمایند و در نهایت پس از انجام ۲۰ مصاحبه که هریک به طور میانگین ۴۵ دقیقه بطول انجامید اشباع نظری حاصل گردید. روش مصاحبه، مصاحبه نیمه ساختار یافته بود و با اخذ رضایت، مصاحبه بصورت فایل صوتی ضبط و پژوهشگر آنها را تبدیل به متن نمود. تحلیل داده های نظریه زمینه ای از طریق روش تحلیل مقایسه ای ثابت داده ها که به تحلیل تطبیقی بخش های متفاوت داده ها بر حسب شباهتها و تفاوت ها اطلاق می شود انجام شد (۲۲). بدین منظور کدگذاری داده های کیفی به ترتیب کدگذاری باز (کدگذاری کلیه مفاهیم و اختصاص یک مقوله برای هر مفهوم)، کدگذاری محوری (شناسایی ارتباط منطقی و علی بین مقوله ها و شناسایی مقوله های هسته ای) و

کدگذاری گزینشی (شناسایی ارتباط بین مقوله های هسته ای با پدیده در سه دسته عوامل شریاطی، راهبردها و پیامدها) صورت گرفت. مطابق نظریه زمینه ای عوامل شریاطی به سه دسته شریاط علی، مداخله گر و زمینه ای تقسیم بندی می شوند (۲۳). شریاط علی، رویدادهایی هستند که موقعیت ها، مباحث و مسائل مرتبط با پدیده را خلق می کنند و تا حدی تشریح می کنند که چرا و چگونه افراد و گروه ها به پدیده مبادرت می ورزند. شریاط مداخله گر، شریاط وسیع و عامی است که به عنوان تسهیلگر و محدود کننده راهبردها عمل می کنند. عوامل زمینه ای، عواملی اند که راهبردها و اقدامات در بستر آنها واقع می شوند. در نهایت ارتباط بین عوامل از طریق جایگذاری هریک در دیگران نظریه زمینه ای شناسایی گردید. در بخش کمی پژوهش، جهت اعتباریابی الگو، پرسشنامه ای متشکل از کلیه عوامل شناسایی شده در مرحله کیفی بر اساس مقیاس لیکرت تنظیم گردید. به منظور تعیین روایی ابزار، پرسشنامه در اختیار ۲۰ نفر از صاحب نظران موضوع قرار گرفت تا نقطه نظرات اصلاحی خود را اعلام نمایند، ضریب پایایی پرسشنامه از طریق آلفای کرونباخ ۰.۹۸۱ به دست آمد. جامعه پژوهش بخش کمی شامل ۱۳۸ نفر متشکل از اساتید مدیریت آموزشی و مدیران ارشد اجرایی وزارت بهداشت و دانشگاه های علوم پزشکی بود که با استفاده از جدول نمونه گیری کرجسی و مورگان تعداد ۱۲۴ نفر به عنوان حجم نمونه با روش نمونه گیری تصادفی طبقه ای انتخاب و پرسشنامه جهت پاسخگویی در اختیار آنها قرار گرفت. برای تحلیل داده های کمی از نرم افزار SPSS و نسخه ۲۴ نرم افزار ای موس استفاده شد و از مدل یابی ساختاری و تحلیل عاملی مرتبه اول و مرتبه دوم برای اعتباریابی الگوی بین المللی سازی آموزش عالی دانشگاه های علوم پزشکی استفاده گردید.

نتایج

در بخش کیفی پژوهش با روش نظریه زمینه ای از طریق بررسی متون و مصاحبه با خبرگان ۱۰۰۴ مفهوم در رابطه با بین المللی سازی آموزش عالی شناسایی و کدگذاری گردید. در مرحله اول کدگذاری باز، هر مفهوم با یک عامل به لحاظ مفهومی ارتباط داده شد، در مرحله دوم کدگذاری باز عوامل مشابه و مشترک از طریق تحلیل مقایسه ای ثابت داده ها در یکدیگر ادغام و با تاکید بر فراوانی و معنی دار بودن، مفاهیم به ۷۱ عامل تقلیل و تخلیص یافت. طی کدگذاری محوری ارتباط بین عوامل به لحاظ علی و معنایی در یک سطح بالاتر به لحاظ انتزاعی بررسی شد تا اطمینان حاصل شود هر طبقه از عوامل از یکدیگر جدا هستند و بدین ترتیب ۱۶ طبقه از عوامل اصلی شناسایی شد که نتایج در جدول شماره ۱ ارائه می گردد.

جدول ۱. نتایج کدگذاری باز و محوری طراحی الگوی بین المللی سازی آموزش عالی دانشگاه های علوم پزشکی کشور

ردیف	عوامل اصلی	عوامل فرعی	تعداد مفاهیم
۱	حاکمیت	وزارت بهداشت-امنیت ملی-بودجه آموزش عالی-نهادهای قانونی و سیاستگذار-آموزش و پرورش-اسناد ملی	۴۳
۲	مدیریت دانشگاه	مدیریت ارشد-اهداف و رسالت-برنامه راهبردی-حمایت سازمانی	۸۰
۳	زبان و فرهنگ	فرهنگ سازمانی-فرهنگ سازی-زبان علم-زبان	۶۵
۴	ساختار دانشگاه	ساختار سازمانی-ارتباط سازمانی-استقلال دانشگاه	۵۰
۵	فناوری اطلاعات	بکارگیری فناوری اطلاعات-ارائه خدمات الکترونیکی-مدیریت اطلاعات	۳۳
۶	مدیریت منابع انسانی	توانمندی کارکنان-نظام انگیزشی-تحرك کارکنان	۳۵
۷	مدیریت منابع مالی و فیزیکی	منابع مالی-مدیریت مالی-خدمات رفاهی و حمایتی-امکانات آموزشی و پژوهشی	۳۵
۸	اساتید	شایستگی فردی اساتید-فعالیت آموزشی و پژوهشی اساتید-توانمندسازی اساتید-تحرك اساتید	۴۵
۹	کارکرد دولت	سیاستگذاری-سیاست پژوهی-قانونگذاری-برنامه راهبردی ملی-سیاست خارجی-تجاری سازی آموزش-خصوصی سازی دانشگاه	۱۰۵
۱۰	اداره امور بین الملل	مدیریت امور بین الملل-اهداف بین المللی سازی-مطالعه و تحلیل بین المللی سازی-ارزبابی و نظارت بین المللی سازی-بازاریابی بین المللی-مدیریت فرایندی-مشارکت ذینفعان-آموزش بین المللی سازی	۱۱۵
۱۱	آموزش بین المللی	توسعه ظرفیت آموزش-برنامه ریزی آموزشی-بین المللی سازی برنامه درسی-آموزش فرامرزی-آموزش مجازی	۱۰۰
۱۲	پژوهش بین المللی	فعالیت‌های پژوهشی بین المللی-ارتباط علمی-همکاری علمی	۹۲
۱۳	توسعه دولت	توسعه اقتصادی-دیپلماسی علمی-توسعه فرهنگی	۳۰
۱۴	دانشجو و دانش آموخته	جذب دانشجو بین الملل-اشتغال فارغ التحصیلان-بازگشت مغزها-تحرك دانشجو-مهارت دانشجویان بین المللی	۷۳
۱۵	تعالی سازمانی دانشگاه	کیفیت خدمات-کنترل کیفیت خدمات-رتبه بندی دانشگاه-اعتباربخشی بین المللی-اعتبار و شهرت دانشگاه	۶۵
۱۶	توسعه دانشگاه	یادگیری سازمانی-درآمد دانشگاه-توسعه پژوهش و نوآوری-ارتباط دانشگاه با صنعت	۳۸
جمع	۱۶	۷۱	۱۰۰۴

ساختاری با استفاده از نرم افزار ای موس بهره برداری شود. شرط کفایت نمونه گیری برای انجام تحلیل عاملی مقدار KMO بزرگتر از ۰/۶ و معنی دار بودن آزمون کرویت بارلت در سطح ۰/۰۰۱ است، بنابراین تعداد نمونه ها قابلیت تحلیل عاملی را داشتند با توجه به خروجی ای موس در جدول شماره ۳ شاخص های برازش تحلیل عاملی مرتبه اول، مقادیر CMIN/DF و RMSEA معنی دار است، همچنین میزان شاخص نکویی برازش (GFI)، شاخص تعدیل شده نکویی برازش (AGFI)، شاخص برازندگی تطبیقی (CFI)، شاخص برازش هنجار شده بنتلر بونت (NNFI)، شاخص برازش توکر-لوپس (TLI)، شاخص برازش افزایشی (IFI) و شاخص برازش نسبی (RFI) نیز در بالاتر از ۰/۹۰ هستند بنابراین داده های پژوهش با ساختار عاملی مولفه ها برازش مناسبی دارد.

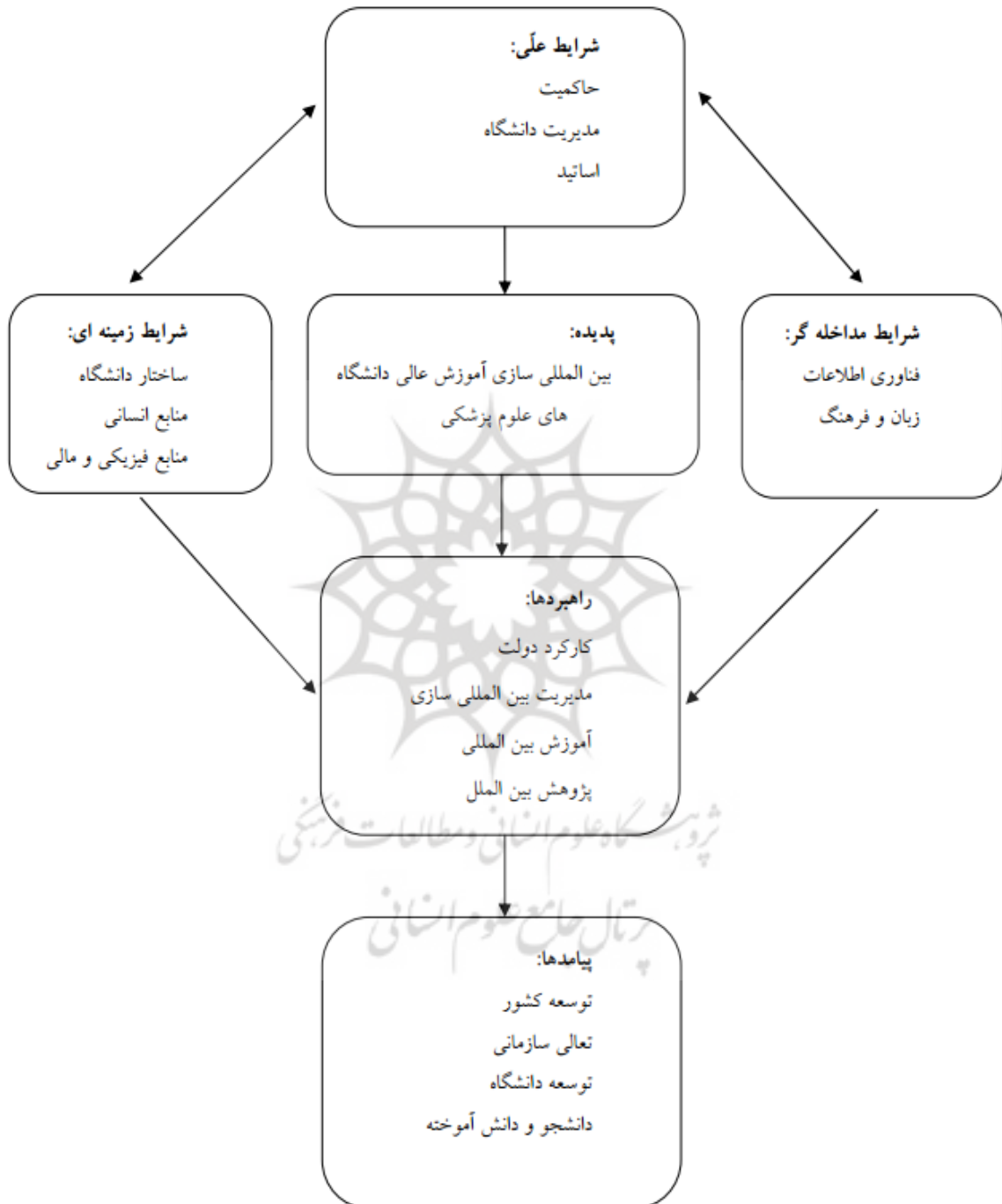
با توجه به نتایج تحلیل عاملی مرتبه اول، تعدیل و اصلاح های لازم در نتایج بخش کیفی پژوهش صورت گرفت به این صورت که بار عاملی ۱۶ عامل اصلی با تمام عوامل فرعی آنها محاسبه شد و ۳ عامل خصوصی سازی دانشگاه ها با ۰/۱۱، آموزش بین المللی سازی با ۰/۲۹ و مهارت دانشجویان بین المللی با ۰/۲۱ بار عاملی از بین عوامل حذف گردید لذا تحلیل عاملی مرتبه دوم معادلات ساختاری در راستای آزمون و تعیین روایی عوامل الگوی بین المللی سازی آموزش عالی دانشگاه های علوم پزشکی انجام شد، نتایج در جدول شماره ۴ و نمودار مفهومی تحلیل عاملی مرتبه دوم در شکل شماره ۱ ارائه شده است.

در کدگذاری گزینشی ارائه یک الگوی تلفیقی همگرا و برخوردار از سطح انتزاعی بالا مورد توجه است، در این راستا عوامل اصلی از نظر ماهیت و نحوه ارتباط با پدیده مورد مطالعه یعنی بین المللی سازی آموزش عالی به سه دسته عوامل شرایطی، راهبردی و پیامدی تقسیم بندی شدند. عوامل شرایطی شامل سه دسته شرایط علی، مداخله گر و زمینه ای است. عوامل شرایطی بین المللی سازی آموزش عالی متشکل است از ۸ عامل در سه طبقه شرایط علی: حاکمیت-مدیریت دانشگاه-اساتید، شرایط مداخله گر: فناوری اطلاعات-زبان و فرهنگ و شرایط زمینه ای: ساختار دانشگاه-مدیریت منابع انسانی-مدیریت منابع فیزیکی و مالی. عوامل راهبردی متشکل است از ۴ عامل: کارکرد دولت-اداره امور بین الملل دانشگاه-آموزش بین المللی-پژوهش بین المللی. عوامل پیامدی متشکل است از ۴ عامل: توسعه کشور-توسعه دانشگاه-تعالی سازمانی دانشگاه-دانشجو و دانش آموخته. به منظور نشان دادن ارتباط بین عوامل یاد شده و طراحی از دیاگرام نظریه زمینه ای مطابق نمودار شماره ۱ استفاده شد.

به منظور اعتباریابی الگو، پرسشنامه با ۷۱ سوال شامل کلیه عوامل شناسایی شده مطالعه کیفی در اختیار خبرگان و مدیران اجرایی وزارت بهداشت و دانشگاه های علوم پزشکی قرار گرفت. ابتدا مقادیر کیزر-میر-الکین (KMO) و آزمون بارلت از جهت تعیین شاخص کفایت نمونه گیری به شرح جدول شماره ۲ مورد آزمون قرار گرفت تا در صورت تایید از مدل یابی معادلات

(NNFI)، شاخص برازش توکر-لویس (TLI)، شاخص برازش افزایشی (IFI) و شاخص برازش نسبی (RFI) نیز در مدل حاضر بالاتر از ۰/۹۰ هستند. با توجه به شاخص‌های برازش می‌توان نتیجه گرفت که الگوی بین‌المللی‌سازی دانشگاه‌های علوم پزشکی کشور از برازش مطلوبی برخوردار است.

با توجه به خروجی ای‌موس در جدول شماره ۵ مقدار CMIN/DF محاسبه شده برابر با ۲/۰۶۸ است. مقدار RMSEA برابر با ۰/۰۵۷ است. میزان شاخص نکویی برازش (GFI)، شاخص تعدیل شده نکویی برازش (AGFI)، شاخص برازش تطبیقی (CFI)، شاخص برازش هنجار شده بنتلر بونت

نمودار ۱. الگوی بین‌المللی‌سازی آموزش عالی دانشگاه‌های علوم پزشکی کشور

جدول ۲. مقادیر کیزر-میر-کین و آزمون بارتلت

شاخص کفایت نمونه‌گیری (کیزر میر ال کین)	
۰/۶۳۹	آماره مجذور خی
۶۲۰۸/۶۴۱	درجه‌ی آزادی
۲۲۷۸	سطح معنی‌داری
۰/۰۰۰	

آزمون کرویوت بارتلت

جدول ۳. شاخص های برازش تحلیل عاملی مرتبه اول

شاخص های برازش									عامل اصلی
RFI	IFI	TLI	NNFI	CFI	AGFI	GFI	RMSEA	CMIN/DF	
۰.۹۸۱	۰.۹۲۷	۰.۹۷۰	۰.۹۷۲	۰.۹۰۱	۰.۹۱۶	۰.۹۱۴	۰.۰۶	۱.۴۱	حاکمیت
۰.۹۳۱	۰.۹۲۶	۰.۹۴۱	۰.۹۰۸	۰.۹۷۰	۰.۹۷۴	۰.۹۱۳	۰.۰۶۳	۱.۹۰۳	کارکرد دولت
۰.۹۱۸	۰.۹۲۶	۰.۹۳۶	۰.۹۵۴	۰.۹۲۸	۰.۹۳۵	۰.۹۱۳	۰.۰۵۴	۱.۸۰۳	توسعه دولت
۰.۹۶۷	۰.۹۹۵	۰.۹۴۷	۰.۹۹۴	۰.۹۹۱	۰.۹۶۳	۰.۹۹۲	۰.۰۶۲	۱.۷۹۸	مدیریت دانشگاه ها
۰.۹۸۸	۰.۹۰۸	۰.۹۲۵	۰.۹۶۴	۰.۹۸۰	۰.۹۷۸	۰.۹۹۶	۰.۰۶۳	۲.۰۲۱	مدیریت امور بین الملل
۰.۹۶۱	۰.۹۸۲	۰.۹۷۰	۰.۹۷۲	۰.۹۶۲	۰.۹۴۴	۰.۹۸۲	۰.۰۵۶	۲.۰۳۱	زبان و فرهنگ
۰.۹۸۲	۰.۹۱۴	۰.۹۶۳	۰.۹۱۲	۰.۹۷۱	۰.۹۷۴	۰.۹۰۶	۰.۰۵۴	۲.۰۹۷	ساختار دانشگاه
۰.۹۲۵	۰.۹۸۱	۰.۹۲۸	۰.۹۹۵	۰.۹۷۳	۰.۹۹۱	۰.۹۵۲	۰.۰۵۲	۱.۹۶۲	فناوری اطلاعات
۰.۹۹۶	۰.۹۸۲	۰.۹۲۱	۰.۹۹۷	۰.۹۸۳	۰.۹۶۸	۰.۹۷۲	۰.۰۵۴	۱.۹۷۳	مدیریت منابع انسانی
۰.۹۷۱	۰.۹۳۴	۰.۹۶۵	۰.۹۷۱	۰.۹۰۳	۰.۹۶۴	۰.۹۹۲	۰.۰۶۲	۱.۹۷۹	مدیریت منابع مالی و فیزیکی
۰.۹۳۹	۰.۹۴۸	۰.۹۲۸	۰.۹۶۲	۰.۹۵۱	۰.۹۱۷	۰.۹۸۳	۰.۰۵۴	۲.۰۹۲	اساتید
۰.۹۸۲	۰.۹۵۰	۰.۹۲۹	۰.۹۶۷	۰.۹۷۰	۰.۹۷۳	۰.۹۸۶	۰.۰۶۱	۲.۰۶۸	آموزش بین المللی
۰.۹۵۰	۰.۹۶۱	۰.۹۸۳	۰.۹۸۱	۰.۹۲۱	۰.۹۸۲	۰.۹۸۰	۰.۰۶۱	۲.۰۷۶	پژوهش بین المللی
۰.۹۲۱	۰.۹۳۳	۰.۹۳۹	۰.۹۵۰	۰.۹۲۷	۰.۹۷۵	۰.۹۹۰	۰.۰۵۶	۲.۰۹۷	دانشجو و دانش آموخته
۰.۹۲۸	۰.۹۸۸	۰.۹۷۳	۰.۹۸۵	۰.۹۷۱	۰.۹۴۸	۰.۹۵۱	۰.۰۶۱	۲.۰۵۱	تعالی سازمانی
۰.۹۸۲	۰.۹۵۹	۰.۹۵۱	۰.۹۴۳	۰.۹۶۴	۰.۹۸۵	۰.۹۷۲	۰.۰۵۵	۲.۰۵۶	توسعه دانشگاه

جدول ۴. بررسی تفاوت معنی داری بارهای عاملی الگوی بین المللی سازی آموزش عالی دانشگاه های علوم پزشکی

ردیف	نماد	عامل	بارعاملی
۱	Eta1	حاکمیت	۰/۹۳۴
۲	Eta2	کارکرد دولت	۰/۹۵۰
۳	Eta3	توسعه دولت	۱/۰۰۹
۴	Eta4	مدیریت دانشگاه	۰/۹۶۱
۵	Eta5	مدیریت امور بین الملل	۰/۹۵۱
۶	Eta6	زبان و فرهنگ	۰/۹۷۹
۷	Eta7	ساختار دانشگاه	۰/۹۲۲
۸	Eta8	فناوری اطلاعات	۰/۸۸۴
۹	Eta9	منابع انسانی	۰/۹۴۸
۱۰	Eta10	منابع مالی و فیزیکی	۰/۸۸۳
۱۱	Eta11	اساتید	۰/۹۷۵
۱۲	Eta12	آموزش بین المللی	۰/۹۵۲
۱۳	Eta13	پژوهش بین المللی	۰/۹۴۴
۱۴	Eta14	دانشجو و دانش آموخته	۰/۹۴۹
۱۵	Eta15	تعالی سازمانی دانشگاه	۰/۹۹۷
۱۶	Eta16	توسعه دانشگاه	۰/۹۳۷

جدول ۵. شاخص های برازش تحلیل عاملی مرتبه دوم الگوی بین المللی سازی

مشخصه	برآورد
نسبت مجذور خی به درجه آزادی (CMIN/DF)	۲/۰۶۸
شاخص ریشه دوم میانگین مربعات باقیمانده (RMSEA)	۰/۰۵۷
شاخص نکویی برازش (GFI)	۰/۹۲۴
شاخص تعدیل شده نکویی برازش (AGFI)	۰/۹۸۲
شاخص برازش تطبیقی (CFI)	۰/۹۱۷
شاخص برازش هنجار شده بنتلر بونت (NFI)	۰/۹۴۴
شاخص برازش توکر-لويس (TLI)	۰/۹۳۶
شاخص برازش افزایشی (IFI)	۰/۹۲۸
شاخص برازش نسبی (RFI)	۰/۹۴۱

بر اساس یافته های پژوهش در مرحله کیفی با استفاده از روش نظریه زمینه ای ۱۶ عامل اصلی و ۷۱ عامل فرعی در سه دسته عوامل شریطی، راهبردی و پیامدی شناسایی و در دیگرام نظریه زمینه ای جای گرفتند. الگوی طراحی شده از طریق مطالعه کمی مورد تحلیل و ارزیابی برآزش قرار گرفت به این ترتیب که از طریق مدل یابی معادلات ساختاری بار عاملی عوامل ارزیابی و پس از حذف سه عامل فرعی مجدد برآزش مدل اندازه گیری و تایید شد. مطابق الگوی نظریه زمینه ای سه دسته عوامل شریطی، راهبرد و پیامد با پدیده بین المللی سازی آموزش عالی در ارتباط هستند. عوامل شریطی خود شامل سه دسته شریط عالی، مداخله گر و زمینه ای است، این شریط با یکدیگر و راهبردها در ارتباط هستند. عوامل «حاکمیت»، «مدیریت دانشگاه» و «اساتید» جزو عوامل علی بودند به این معنا که این عوامل نقش اصلی در بروز پدیده دارند و بصورت مستقیم با بین المللی سازی آموزش عالی دانشگاه های علوم پزشکی در ارتباط هستند. عامل «حاکمیت» با ابعادی چون وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی - امنیت ملی - آموزش و پرورش - نهادهای قانونی و سیاستگذار و اسناد ملی از نظر خبرگان موتور متحرکه بین المللی سازی آموزش عالی دانشگاه ها در سطح دولت است و تا وقتی اهتمام و حرکت از سوی حاکمیت محقق نگردد دانشگاه ها نمی توانند به تنهایی در عرصه بین المللی سازی موفق شوند. «وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی» به عنوان متولی اصلی بین المللی سازی آموزش عالی در حیطه علوم پزشکی وظیفه تعیین سیاست ها و برنامه های کلان، تامین بودجه، هماهنگی، نظارت و حمایت از دانشگاه های علوم پزشکی را در مسیر بین المللی شدن بر عهده دارد. «امنیت ملی» با ابعاد مختلف اقتصادی، سیاسی، فرهنگی، حقوقی، نظامی و زیست محیطی از ابعاد مهم حاکمیت است. در خصوص تبادل دانشجو، استاد و برنامه های آموزشی و پژوهشی با سایر کشورها بحث امنیت ملی کشور مقصد، اولین و مهمترین مساله ای است که به اذهان متبادر می گردد و تامین ابعاد مختلف امنیت ملی از وظایف مهم حاکمیت در مسیر بین المللی سازی آموزش عالی است. تجربه کشورهای پیشرو در امر بین المللی سازی آموزش عالی نشان می دهد که «آموزش و پرورش» این کشورها نیز در مسیر بین المللی شدن برنامه ریزی و سرمایه گذاری نموده اند، آموزش زبان دوم و آشنایی با فرهنگ کشورهای مختلف از جمله اقدامات مهمی است که می بایست در سطح مدارس مورد توجه قرار گیرد. ماهیت بین المللی سازی آموزش عالی به گونه ای است که در بدنه حاکمیت «نهادهای قانونی و سیاستگذار» متعددی در امر سیاستگذاری و برنامه ریزی آن دخالت دارند، تعدد این نهادها، شفاف نبودن شرح وظایف و حدود اختیارات، موازی کاری و بعضاً تداخل منافع مسائلی هستند که نیاز به شفاف سازی دارد. حاکمیت از طریق «اسناد بالادستی»

سیاست های کلان را اعلام می کند، موضوع بین المللی سازی آموزش عالی طی سال های اخیر به روشنی در اسناد بالادستی مورد تاکید قرار گرفته است ولی تحقق اهداف مورد انتظار نیاز به بازبینی دستورالعمل های اجرایی، ایجاد ضمانت اجرایی، تامین بودجه و نظارت عالی دارد.

عامل «مدیریت دانشگاه» با ابعاد مدیریت ارشد - اهداف و رسالت - برنامه راهبردی - حمایت سازمانی و کنترل کیفیت خدمات دانشگاهی دومین عامل علی است. «مدیریت ارشد دانشگاه» از منظر تعهد و نگرش، تبیین سیاست ها و حرکت دانشگاه به سمت بین المللی شدن نقش کلیدی دارد، بین المللی سازی آموزش عالی می بایست به وضوح در «اهداف و رسالت» دانشگاه پیش بینی شده باشد. با توجه به ماهیت فرایندی، پیچیده و بین بخشی بین المللی سازی تدوین «برنامه راهبردی» در سطح دانشگاه برای بین المللی سازی ضروری است. بین المللی سازی فرایندی بلند مدت و وابسته به همکاری و اشتراک مساعی کلیه کارکنان دانشگاه و دانشجویان است لذا بحث «حمایت سازمانی» در سیستم مدیریتی دانشگاه باید مورد توجه قرار گیرد. به ظن خبرگان کیفیت خدمات دانشگاهی تضمین کننده بین المللی شدن دانشگاه است، کیفیت خدمات آموزشی، پژوهشی و امکانات دانشگاه تسهیل کننده ورود دانشگاه ها به عرصه بین المللی هستند بنابراین موضوع «کنترل کیفیت خدمات دانشگاهی» در حیطه وظایف مدیریت دانشگاه باید مورد توجه و تاکید قرار گیرد.

عامل سوم در شریط عالی «اساتید دانشگاه» است، عامل اساتید با ابعاد شایستگی فردی - فعالیت آموزشی و پژوهشی - توانمندسازی و تحرک نقش بسیار مهمی در حرکت دانشگاه ها به سمت بین المللی شدن دارد. اساتید مهمترین ظرفیت و منبع معرفی یک دانشگاه در سطح بین المللی هستند، اساتید یک دانشگاه بین المللی باید ویژگی های فردی از نظر اخلاق، اعتماد به نفس، احترام به تفاوت های فرهنگی، نژادی، جنسیتی و خودشناسی را در قالب «شایستگی فردی» احراز نماید. فعالیتهای برجسته اساتید در زمینه «آموزش و پژوهش» تسهیل کننده معرفی دانشگاه در عرصه بین المللی و جذب دانشجو خارجی است. «توانمندسازی اساتید» در خصوص یادگیری زبان دوم، آموزش به زبان بین المللی، انعطاف پذیری در محیط های چند فرهنگی، بکارگیری فناوری اطلاعات و فعالیت آموزشی و پژوهشی در سطح بین المللی نیاز به برنامه ریزی و سرمایه گذاری دارد. یکی از شاخصه های مهم دانشگاه های بین المللی «تحرک اساتید» است، انواع ارتباطات آموزشی و پژوهشی با سایر اساتید و دانشگاه های خارج از کشور، فرصت مطالعاتی، عضویت در مجامع علمی بین المللی از مصادیق تحرک اساتید می باشد.

شرایط مداخله گر الگو در ذیل عوامل شریطی عبارت بود از ۲ عامل «فناوری اطلاعات» و «زبان و فرهنگ» به این معنا که عوامل یاد شده می توانند اجرای راهبردها را تسهیل و یا به عنوان

دانشگاه ها نیاز به حمایت وزارت و بدنه دولت از نظر فراهم نمودن زمینه اقتصادی، سیاسی و فرهنگی دارند و در صورت پیشرفت و استقرار ابعاد بین المللی استقلال دانشگاه ها در حیطه سیاستگذاری، رهبری و مدیریت منابع می بایست پیش بینی و محقق گردد. «منابع انسانی» مهمترین و با ارزش ترین سرمایه یک دانشگاه است این عامل با ابعادی چون توانمندی کارکنان- نظام انگیزشی و تحرک کارکنان باید مورد توجه ویژه قرار گیرد. «توانمندی کارکنان» در فرایند بین المللی سازی به این موضوع تاکید دارد که کارکنان دانشگاه در تمام رده های سازمانی باید آگاهی و پذیرش بین المللی شدن را از نظر بکارگیری زبان انگلیسی، احترام به تفاوت های بین فرهنگی و شناخت ابعاد مختلف بین المللی سازی را داشته باشند. بین المللی سازی آموزش عالی یک دگردیسی بزرگ در فرایندهای دانشگاه در بلند مدت ایجاد می کند و مساله مدیریت تغییر در حیطه منابع انسانی نیازمند استقرار «نظام انگیزشی» در بین کلیه کارکنان دانشگاه است تا تعهد و مشارکت کارکنان را با کاهش مقاومت آنان تامین نماید. «تحرک کارکنان» به معنای ایجاد زمینه جابجایی و انتقال کارکنان به خارج از کشور جهت ادامه تحصیل، کارآموزی، کسب تجربه، بازاریابی و حضور در محیط های بین المللی است که نیاز به برنامه ریزی و سرمایه گذاری دارد.

«منابع فیزیکی و مالی» با ابعادی چون منابع مالی- مدیریت مالی- خدمات رفاهی و حمایتی - امکانات آموزشی و پژوهشی مورد تاکید خبرگان بود. بین المللی سازی آموزش عالی نیاز به «منابع مالی» دارد و منابع مورد نیاز می بایست از مسیر مطالعه و تحقیق برآورد و ردیف های بودجه ای مشخص چه از سوی دولت و چه از محل منابع در دسترس دانشگاه ها برای آن پیش بینی و تامین شود. صرف تحقق منابع مالی برای اجرای برنامه های بین المللی سازی کافی نیست بلکه «مدیریت مالی» مشخص به منظور شفاف سازی و ایجاد تعهد حساسی مالی در خصوص هزینه و درآمدهای ناشی از بین المللی سازی می بایست وجود داشته باشد. دانشگاه های بین المللی در سطح دنیا به منظور جذب دانشجو و استاد رقابت زیادی با یکدیگر دارند «خدمات رفاهی و حمایتی» با ابعادی چون امکانات خوابگاه، سلف سرویس، سرویس ایاب و ذهاب، بیمه درمان، تسهیلات بانکی، فضاهای ورزشی و تفریحی مطابق استانداردهای جهانی نقش مهمی در معرفی یک دانشگاه در سطح بین المللی دارد. آموزش و پژوهش یک دانشگاه مهمترین خدمات و فلسفه وجودی یک دانشگاه است، ارائه این خدمات در عرصه بین المللی نیازمند یک سری «امکانات آموزشی و پژوهشی» از قبیل فضاهای آموزشی، امکانات آموزشی و کمک درسی، کتابخانه، دسترسی به اینترنت و آزمایشگاه های آموزشی و تحقیقاتی استاندارد است.

راهبردها یا فرایندهای بین المللی سازی آموزش عالی شامل ۴ عامل «کارکرد دولت»، «مدیریت امور بین الملل»، «آموزش

یک مانع عمل کنند. «فناوری اطلاعات» با ابعادی چون بکارگیری فناوری اطلاعات- ارائه خدمات الکترونیکی و مدیریت اطلاعات مورد تاکید خبرگان است. حرکت در مسیر بین المللی شدن بدون «بکارگیری فناوری اطلاعات» قابل تصور نیست، توسعه شاخص های فاوا در سطح کشور و دانشگاه ها یکی از مهمترین عوامل توسعه ابعاد بین المللی سازی است. «ارائه خدمات الکترونیکی» در خصوص خدمات شهروندی و دانشگاهی از قبیل صدور روادید، پذیرش استاد و دانشجو، پذیرش مقاله، آموزش مجازی، تارنما دانشگاه و ارائه خدمات شهری نیاز به مطالعه و سرمایه گذاری در سطح دولت و دانشگاه ها دارد. «مدیریت اطلاعات» در دانشگاه ها از نظر گردش، دسترسی و بازایی اطلاعات می بایست مورد توجه قرار گیرد.

«زبان و فرهنگ» یکی دیگر از عوامل مداخله گر الگو بود. در حال حاضر یکی از مهمترین موانع پذیرش دانشجو خارجی از دیدگاه خبرگان مساله «زبان» است لذا برنامه ریزی و سرمایه گذاری به منظور آموزش و یادگیری زبان دوم در سطح جامعه دانشگاهی، مدارس و عموم مردم مورد تاکید قرار گیرد. در خصوص مساله «فرهنگ» دو موضوع عمده مطرح است، نخست اینکه فرهنگ دانشگاه و جامعه باید پذیرش بین المللی شدن را داشته باشد این پذیرش مستلزم شناخت و احترام به تفاوت های بین فرهنگی، قومی و نژادی است که از مسیر آموزش فرهنگ ملی و آشنایی با فرهنگ سایر کشورها فراهم می شود، مساله دوم حفظ فرهنگ ملی- مذهبی کشور در مقابل بین المللی سازی است که این موضوع نیاز به مطالعه و برنامه ریزی جهت معرفی فرهنگ ایرانی- اسلامی در سطح بین المللی همزمان با تقویت ابعاد فرهنگ ملی دارد.

شرایط زمینه ای الگو عبارت بود از ۳ عامل «ساختار دانشگاه»، «مدیریت منابع انسانی» و «مدیریت منابع فیزیکی و مالی». «ساختار دانشگاه» با ابعادی چون ساختار سازمانی-ارتباط سازمانی و استقلال دانشگاه در مطالعه شناسایی شد. «ساختار سازمانی» دانشگاه باید تعادل بین تمرکز و عدم تمرکز سازمانی را برای گردش مناسب امورات بین المللی سازی داشته باشد، سایر ابعاد ساختار سازمانی از قبیل پیچیدگی و رسمیت سازمانی نیز می بایست مطابق شرایط هر دانشگاه مناسب سازی گردد. در فرایند بین المللی سازی دانشگاه ها «ارتباط سازمانی» باید کارایی مناسب را برای گردش ارتباطات موثر در داخل سازمان و خارج سازمان داشته باشد، به ظن خبرگان ارتباطات یک دانشگاه زمانی می تواند در بستر بین المللی توسعه پیدا کند که ابتدا ارتباطات داخل و خارج سازمانی در محدوده کشور موثر و کارا باشد. دانشگاه های پیشرو در امر بین المللی سازی در خصوص مدیریت و رهبری، تامین و توزیع منابع و توسعه دارای استقلال توأم با حمایت دولتی هستند، پیشنهاد خبرگان در خصوص مساله «استقلال دانشگاه» در مسیر بین المللی سازی این بود که در ابتدا

بین المللی» و «پژوهش بین المللی» است. «کارکرد دولت» شامل سیاست پژوهی - سیاستگذاری - قانونگذاری - برنامه راهبردی - سیاست خارجی - تجاری سازی آموزش عالی و بودجه آموزش عالی است. «سیاست پژوهی» با هدف تقویت وجه عقلانی سیاستگذاری و ایجاد ارتباط بین سیاستگذاران، مجریان و پژوهشگران به عنوان گام نخست کارکرد دولت تعیین شد، مساله ای که با توجه به پیچیدگی ابعاد بین المللی سازی آموزش عالی می بایست مورد توجه واقع شود. به دنبال سیاست پژوهی، «سیاستگذاری» به معنای تعیین سیاست ها و مسیر حرکت کشور در فرایند بین المللی سازی آموزش عالی از وظایف مهم دولت باید باشد، از دیدگاه خبرگان تعدد نهادهای سیاستگذار موجب گردیده عملاً سیاستگذاری بین المللی سازی آموزش عالی بصورت پراکنده، موازی و ناهمسو صورت پذیرد. «قانونگذاری» به منظور تدوین قوانین شفاف و همسو با سیاست های بین المللی سازی آموزش عالی اقدامی است که باید در سطح دولت صورت پذیرد، وجود قوانین غیرهمسو، بروکراتیک و بعضاً متضاد با سیاست های ابلاغی از مهمترین چالش های مربوط به قانونگذاری است. تدوین «برنامه راهبردی» بین المللی سازی آموزش عالی هسته اصلی راهبردهای دولت در امر بین المللی سازی شناخته شد.

بین المللی سازی آموزش عالی بدون توسعه «سیاست خارجی» با سایر کشورها امکان پذیر نیست لذا توسعه دیپلماسی علمی به عنوان یکی از گفتمان های غالب سیاست خارجی از طریق انعقاد تفاهم نامه های آموزشی و پژوهشی با سایر کشورها، جذب دانشجوی خارجی، تبادل استاد، برگزاری همایش های علمی بین المللی، حضور جامعه دانشگاهی در رویدادهای علمی بین المللی، شرکت فعال دانشگاه های علوم پزشکی در نمایشگاه های مربوطه مورد تاکید خبرگان بود. دولت برای استفاده بهینه از منابع پایدار برای توسعه اقتصادی بایستی به مقوله آموزش عالی نگاه ویژه ای داشته باشد، افزایش سهم آموزش عالی از تولید ناخالص داخلی نیازمند «تجاری سازی آموزش عالی» است. در کشورهایی که پیشرو در امر بین المللی سازی و تجاری سازی آموزش عالی هستند علیرغم استقلال دانشگاه ها از نظر وابستگی به منابع دولتی به دلیل درآمد زایی که دارند همچنان سهم «بودجه آموزش عالی» قابل توجه است، برای حرکت در مسیر بین المللی شدن دانشگاه های علوم پزشکی پیش بینی و برآورد دقیق سرمایه مورد نیاز از سوی دولت و لحاظ در نظام بودجه ای باید مورد توجه قرار گیرد.

«مدیریت بین المللی سازی» یکی دیگر از راهبردهای مورد انتظاری است که باید در سطح دولت و دانشگاه با ابعادی چون اداره امور بین الملل - مطالعه و تحلیل بین المللی سازی - اهداف بین المللی سازی - مدیریت فرایندی - مشارکت ذینفعان - بازاریابی بین المللی و ارزیابی و نظارت بین المللی سازی محقق گردد.

«اداره امور بین الملل» از دیدگاه خبرگان به معنی ایجاد یک واحد متولی در سطح دولت و بالاخص دانشگاه ها می باشد، این اداره باید ساختار، تشکیلات و حدود اختیارات متناسب با اهداف مورد انتظار بین المللی سازی آموزش عالی را داشته باشد. بین المللی سازی با توجه به ابعاد و پیچیدگی هایی که دارد بیش از هر فعالیتی نیاز به «مطالعه و تحلیل» دارد، ارزیابی نقاط ضعف، قوت، فرصت و تهدید های مربوط به بین المللی شدن از سطح گروههای آموزشی گرفته تا دانشگاه و کشور و منطقه و سطح جهانی بایستی به دقت صورت پذیرد. بر مبنای اطلاعات کسب شده از مطالعه و تحلیل بین المللی سازی می بایست «اهداف بین المللی سازی» به دقت تدوین و مبنای توسعه ظرفیت ها، برنامه ریزی و سرمایه گذاری قرار گیرد. به ظن خبرگان بین المللی سازی با توجه به ماهیتی فرایندی که دارد می بایست بصورت فرایندی نیز مدیریت شود، «مدیریت فرایندی» نیازمند نگاه و تفکر فرایندی در بین مدیران ارشد است. بین المللی سازی آموزش عالی ذینفعان متعددی دارد، شناسایی و جلب «مشارکت ذینفعان» می بایست در مدیریت بین المللی سازی مورد توجه قرار گیرد. یکی از وجوه مهم بین المللی سازی ایجاد و توسعه فرایند دیده شدن در سطح بین المللی است، یکی از مهمترین راهکارهای تقویت این موضوع «بازاریابی و تبلیغات» خدمات آموزشی، پژوهشی و رفاهی دانشگاه از یک سو و معرفی ظرفیت ها و امکانات کشور از جمله امنیت اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، نظامی، فرهنگی و زیست محیطی در سطح جهانی است. در مسیر مدیریت بین المللی سازی سازوکار تعریف شده و مشخص برای «ارزیابی و نظارت بین المللی سازی» می بایست تعریف و تبیین شود تا علل پیشرفت و یا عقب ماندگی برنامه به موقع شناسایی و واکاری شود.

«آموزش بین المللی» سومین راهبرد با ابعادی چون توسعه ظرفیت آموزش - برنامه ریزی آموزشی - بین المللی سازی برنامه درسی - آموزش فرامرزی و آموزش مجازی است. منظور از «توسعه ظرفیت آموزش» مطالعه و تحلیل دقیق جهت توسعه رشته، مقطع و دانش جدید متناسب با نیاز حال و آینده است. بین المللی سازی آموزش عالی نیازمند تغییر، تحول و استانداردسازی «برنامه ریزی آموزشی» از نظر نیازسنجی آموزشی، محتوای آموزشی، طرح درس، الگوی یادگیری و تدریس، زبان آموزش و ارزشیابی. «بین المللی سازی برنامه درسی» یکی از عناصر مهم بین المللی سازی آموزش عالی است، در این زمینه می بایست باید محتوا، روش تدریس، نحوه انتقال مفاهیم، روش ارزیابی، تجهیزات، فضا و امکانات، زبان تدریس، نیاز دانشجویان بین المللی، دانش بین المللی، تفاوت های جنسیتی، تفاوت های فرهنگی، معلولیتها و محدودیتها با استانداردهای بین المللی لحاظ گردد. «آموزش فرامرزی» شامل ایجاد شعب در سایر کشورها، خواهرخواندگی با سایر واحدهای دانشگاهی، برگزاری دوره آموزشی مشترک با دو مدرک و یا مدرک مشترک است. با توسعه

دانشگاه» در تبادل دانشجو و استاد و دیده شدن در عرصه بین‌المللی اهمیت زیادی دارد. «اعتباربخشی بین‌المللی» به معنی استقرار و ارزشیابی استانداردهای دانشگاهی در سطح بین‌المللی محصول بین‌المللی سازی است. بین‌المللی سازی از نظر موفقیت سازمانی و کسب «اعتبار و شهرت» دانشگاهی ضروری است. تمامی دانشگاه‌های تراز اول در سطح دنیا در ابعاد بین‌المللی کاملاً توسعه یافته هستند.

«توسعه دانشگاه» با ابعاد یادگیری سازمانی- درآمد دانشگاه- توسعه پژوهش و نوآوری و ارتباط دانشگاه با صنعت از دیگر پیامدهای بین‌المللی سازی است. به‌ظن خبرگان ارتباطات علمی، همکاری علمی، تبادل آموزش و دانشجو و پژوهش در بستر بین‌المللی موجب انتقال دانش و تجربه بین دانشگاهها و افزایش «یادگیری سازمانی» می‌شود. یکی از اهداف بین‌المللی سازی افزایش و تنوع بخشی «درآمد دانشگاه» است. بین‌المللی سازی همگام با توسعه کیفیت و ظرفیت خدمات دانشگاهی در عرصه بین‌المللی موجب افزایش درآمد دانشگاه، سودآوری و کاهش وابستگی به منابع دولتی می‌گردد. بین‌المللی سازی موجب «توسعه پژوهش و نوآوری» دانشگاه می‌شود، ارائه محصولات علمی و تجاری سازی نتایج پژوهش، توسعه پژوهش‌های کاربردی و مرتبط با مسائل جامعه، افزایش ثبت اختراعات علمی از مصادیق ارتقا خدمات پژوهشی در بعد بین‌المللی است. برای بقا در مسیر بین‌المللی سازی آموزش عالی توسعه «ارتباط تخصص و دانش دانشگاه با صنعت» الزامی است و بین‌المللی سازی موجب توسعه این ارتباط می‌گردد. آخرین پیامد مورد انتظار در فرایند بین‌المللی سازی عامل «دانشجو و دانش آموز» است با ابعادی چون تحرک دانشجو- جذب دانشجو بین‌المللی- اشتغال فارغ‌التحصیلان و بازگشت مغزها. «تحرک دانشجو» از مهمترین پیامدهای بین‌المللی سازی است. تبادل، تحرک و بورس تحصیلی دانشجو به خارج از کشور نیاز به نیازسنجی، برنامه ریزی و حمایت در سطح دولت و دانشگاهها دارد. از دیدگاه صاحب‌نظران جذب دانشجو بین‌المللی محصول بین‌المللی سازی است و صرف جذب دانشجو خارجی موجب بین‌المللی شدن دانشگاه نمی‌گردد. دانش‌آموختگان دانشگاه‌های بین‌المللی از نظر جذب شدن به بازار کار و «اشتغال» وضعیت بهتری خواهند داشت چرا که با توجه به اعتبار مدرک دانشگاهی، مهارت زبان، سواد فرهنگی و انعطاف‌پذیری اجتماعی مطلوبیت بالاتری برای کارفرمایان دارند. «بازگشت مغزها» به کشور یکی از پیامدها و منافع مهم بین‌المللی سازی است. در پدیده بین‌المللی سازی جایجایی مغزها به جای فرار مغزها باید از سوی دولت و دانشگاه برنامه ریزی و پیگیری شود. در حال حاضر مهاجرت تحصیلی بدون باگشت دانشجویان ایرانی با هدر رفت سرمایه فکری، نیروی کار و سرمایه‌گذاری آموزشی موجب بروز خسارات جبران‌ناپذیر در بلندمدت می‌شود.

فناوری اطلاعات و ارتباطات توسعه «آموزش مجازی» در بستر بین‌المللی یکی از راهبردهای مهم در توسعه آموزش بین‌المللی است.

«پژوهش بین‌المللی» آخرین راهبرد با ابعاد فعالیتهای پژوهشی بین‌المللی- ارتباط علمی و همکاری علمی است. «فعالیت‌های پژوهشی در بستر بین‌المللی» نیازمند پژوهش مشترک و همکاری تحقیقاتی با سایر دانشگاه‌ها و موسسات معتبر بین‌المللی، توسعه مراکز تحقیقاتی، جذب گرنت، توانمندسازی محققین، اساتید و دانشجویان برای انجام پژوهش‌های بین‌المللی، شناسایی و جلب مشارکت محققین و متخصصین ایرانی و غیر ایرانی مقیم خارج از کشور و نگارش پایان‌نامه با اساتید بین‌المللی است. مصادیق «ارتباط علمی» عبارت است از توسعه و تقویت روابط، تعاملات و تبادلات علمی با دانشگاه‌های داخل و خارج کشور. «همکاری علمی» در زمینه آموزش و پژوهش بین‌المللی نیازمند همکاری علمی بین‌المللی اساتید، دانشجویان و مراکز تحقیقاتی از طریق انعقاد تفاهم‌نامه‌های بین‌المللی در راستای همکاری علمی و پژوهشی است.

پیامدهای بین‌المللی سازی آموزش عالی عبارت بود از ۴ عامل «توسعه کشور»، «تعالی سازمانی»، «توسعه دانشگاه» و «دانشجو و دانش‌آموخته». «توسعه کشور» با ابعاد توسعه اقتصادی- دیپلماسی علمی و توسعه فرهنگی از مهمترین پیامدهای بین‌المللی سازی است. در کشورهای پیشرو در امر بین‌المللی سازی آموزش عالی کاهش وابستگی مالی دانشگاه‌ها به منابع دولتی و درآمدزایی از طریق جذب دانشجو خارجی، ایجاد شعبه در سایر کشورها، صادرات محصولات و خدمات، توسعه صنعت گردشگری کشور موجب گردیده در این کشورها آموزش عالی سهم قابل توجهی در تولید ناخالص داخلی و «توسعه اقتصادی» داشته باشد. توسعه «دیپلماسی علمی» حاصل توسعه همزمان علمی و سیاسی کشور است، آموزش بعد چهارم سیاست خارجی است و همکاری آموزشی به منزله نوعی سرمایه‌گذاری برای آینده روابط دیپلماتیک میان ملت‌ها محسوب می‌شود. بین‌المللی شدن آموزش عالی و گسترش مبادلات دانشگاهی باعث رشد و «توسعه فرهنگی» کشورها می‌شود زیرا بواسطه بین‌المللی شدن دامنه تجربه اجتماعی و دانش فرهنگی میان ملت‌ها و فرهنگ‌های مختلف افزایش می‌یابد. «تعالی سازمانی دانشگاه» با ابعادی چون کیفیت خدمات- رتبه بندی دانشگاه- اعتباربخشی بین‌المللی و اعتبار و شهرت دانشگاه از دیگر پیامدهای بین‌المللی سازی آموزش عالی است. بین «کیفیت خدمات دانشگاه» و بین‌المللی سازی ارتباط دو سویه وجود دارد. شرکت در رتبه بندی‌های جهانی و کسب رتبه مناسب یکی از شروط بین‌المللی شدن است، چرا که «رتبه

نتیجه گیری

بین المللی سازی آموزش عالی به منظور مدیریت اثرات جهانی شدن و تاکید اسناد بالادستی کشور یک اولویت و ضرورت برای مدیریت دانشگاه های علوم پزشکی محسوب می شود، بین المللی سازی فرایندی پیچیده، بین بخشی و وابسته به کنش های اقتصادی، سیاسی و فرهنگی است و هر کشوری به اقتضای شرایط خود اقدام به بین المللی سازی دانشگاه های خود نموده است. در مطالعه حاضر با رویکرد ترکیبی و بهره گیری متوالی از روش نظریه زمینه ای در بخش کیفی و تحلیل معادلات ساختاری در بخش کمی الگوی بین المللی سازی آموزش عالی دانشگاه های علوم پزشکی با ۱۶ عامل اصلی و ۶۸ عامل فرعی شناسایی و الگوی نهایی با برازش مطلوب مورد تایید قرار گرفت. در انتزاعی ترین سطح الگو دو بعد دولت و دانشگاه مورد تاکید خبرگان بوده است و نقش این دو بعد در خلق عوامل شرایطی، اجرای راهبردها و تحقق پیامدها بصورت همزمان و ارتباط سیستماتیک و پرهیز از نگاه جزیره ای به نقش دولت و دانشگاه در خلق پدیده بین المللی شدن آموزش عالی.

سپاسگزاری

از زحمات و همکاری اعضا هیات علمی، مدیران و کارشناسان وزارت بهداشت، دانشگاه های علوم پزشکی کلان مناطق و دانشگاه آزاد اسلامی که در تدوین این مطالعه همکاری نمودند تقدیر و تشکر می شود.

ملاحظات اخلاقی

مقاله برگرفته از رساله دکترای مدیریت آموزشی با کد شناسایی ۱۶۰۶۲۹۱۲۱۲۸۲۱۳۸۲ مصوب ۱۳۹۶/۱۲/۲۱ دانشگاه آزاد اسلامی است.

تضاد منافع

بین نویسندگان و مجله راهبردهای آموزش در علوم پزشکی هیچگونه تعارض منافع وجود ندارد.

منابع مالی

تامین منابع مالی پژوهش حاضر کاملاً شخصی است و بدون دریافت هر گونه حمایت مادی از سوی سازمان ها، وزارت خانه ها و دانشگاه ها صورت گرفته است.

منابع

1. Knight J, De Wit H. Internationalization of Higher Education in Asia and Pacific Countries, Amsterdam. European Association for International Education; 1997.
2. Lee H.C. Universities Going with the 21st Century, Seoul. Mineum Publisher; 2001.

در گزارش دانشگاه آکسفورد در خصوص روند آموزش عالی بین المللی در سراسر جهان (۱۲) به اهمیت نقش و جایگاه دولت ها در مسیر توسعه آموزش عالی بین المللی، منافع اقتصادی، سیاسی و فرهنگی بین المللی سازی آموزش عالی و لزوم تفکر استراتژیک اشاره کرده است که با عوامل حاکمیت، کارکرد دولت و توسعه کشور در این مطالعه همخوانی دارد. در مطالعه میانندی و آزیرا (۱۳)، کشور مالزی به منظور حرکت در مسیر بین المللی شدن عوامل تدوین برنامه استراتژیک، تاکید بر پیامدهای اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و حمایت نظام علمی و سیاسی کشور را با توسعه همکاری بین المللی و جذب دانشجو خارجی را بعنوان عوامل کلیدی معرفی نموده بود که یافته های پژوهش حاضر نیز تدوین برنامه راهبردی، وجود عوامل اقتصادی و سیاسی و فرهنگی هم در عوامل شرایطی و هم پیامدهای مورد انتظار و راهکارهای توسعه همکاری بین المللی و جذب دانشجو خارجی شناسایی شده است. در مطالعه لی (۱۴) نقش دولت در بین المللی سازی دانشگاه های کشور چین عبارت بود از حمایت دولت، طراحی استراتژی و برنامه ریزی کلان، تامین کننده اصلی منابع مالی، مدیریت کلان اجرایی و هماهنگ کننده و ناظر بین المللی شدن دانشگاهها عنوان کرد که با عوامل شناسایی شده این مطالعه در بعد حاکمیت و کارکرد دولت همخوانی دارد. یافته های پژوهش با مطالعه موسوی و همکاران (۱۵) از نظر شناسایی ابعاد عوامل سیاسی، فرهنگی، اقتصادی، دانشجو، قوانین، میریت منابع فیزیکی و انسانی همخوانی دارد. زمانی منش و همکاران (۱۶) عوامل سیاسی، مالی، مدیریتی، اطلاع رسانی، دانشگاهی و فرهنگی را بعنوان عوامل موثر در بین المللی سازی دانشگاه های علوم پزشکی از دیدگاه اساتید عنوان کردند که با عوامل شناسایی شده در مطالعه حاضر همراستایی دارد. نتایج مطالعه زمانی منش و همکاران (۱۷) از نظر شناسایی عوامل فرهنگ دانشگاهی، نظارت، بازبینی، فعالیت های فوق برنامه، برنامه های درسی، فضا و تجهیزات، همکاری علمی، مدیریت و منابع انسانی، شرایط سیاسی و امنیتی، شرایط فرهنگی و اقتصادی، شرایط جهانی و منطقه ای با عوامل فرهنگ، مدیریت دانشگاه، آموزش بین المللی، منابع فیزیکی، حاکمیت و سیاست خارجی مطالعه حاضر هماهنگی دارد. وجه تمایز مطالعه حاضر با یافته های سایر پژوهشگران توجه و شناسایی همزمان به دو بعد دولت و دانشگاه در فرایند بین المللی سازی دانشگاه ها و استفاده از روش مطالعه ترکیبی به منظور طراحی و اعتباریابی الگو مناسب برای دانشگاه های علوم پزشکی کشور بوده است.

3. Wit H, Knight J. Quality and Internationalisation in Higher Education. Paris: OECD Publishing; 1999.
4. Knight J. Updating the definition of internationalization. International higher education. 2003; 33(6):2-3.

5. Jackson J. Globalization, Internationalization and short-term stays abroad. *International journal of intercultural relations*.2008; 32(4):349-358.
6. Dewit H. *Internationalization of higher education in the United States of America and Europe- A historical, comparative and conceptual analysis*. Westport CT Greenwood press; 2002.
7. Leibold F.B. American's MBA Internationalization Dilemma, *The Benjamin Franklin Institute of Global Education*.1997; 52(5):51-58.
8. Kunkel H, Maw L.L, skaggs C.I. *Revolutionizing Higher Education in Agriculture. Framework for change*. Ames. IA. Robson and associates; 1996.
9. Goodman A. *America is devaluing international exchange for students and scholars. The chronicle of Higher Education*; 1999.
10. Khorasani A. *Internationalization of Higher Education*. Tehran. Shahid Beheshti University; 2016.
11. Asghary F. *Policy of Higher Education of Internationalization in Iran*. Tehran: Institute for social and cultural studies; 2017.p 191.
12. *International trends in higher education 2016-2017*. University of oxford international strategy office; 2017.
13. Miandy munusamy M, Aziah H. internationalization of higher education in Malaysia. *Insight from higher education administrators. An International Journal of Asia-Europe Relations*.2019;5(1):44-59.
14. Li F. *The Internationalization of Higher Education in China: The Role of Government*. *Journal of International Education Research*. 2016;12(1):47-52
15. Mosavi M.M, Azizi M, Badizadeh A, Rezghi H. *Identifying the Components of Internationalization of Higher Education (Case study: Medical Education Services)*:*Journal of health management* .2018; 9(4):7-18.
16. Zamani Manesh H, Jamali-Tazeh Kand M, Nazari R . *Effective factors on Internationalization of Medical Education from Faculty Members' Viewpoints in Shahid Beheshti University of Medical Sciences Members*. *Research in Medical Education*. 2018; 10(2):38-45.
17. Zamani-Manesh H, Khorasani A, Bakhtiari T. *Designing a Native Model for the Internationalization of Iran's Medical Sciences Universities: A Qualitative Study*. *Research in Medical Education*. 2017; 9(2):56-44.
18. Creswell JW. *Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches*. 2nd ed. CA: Sage Publishers; 2003.
19. Mohammadpour A. *Meta method*. Tehran: Sociologists Publications; 2011.
20. Strauss A, Corbin JM. *Basics of Qualitative Research. Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory*. London, UK: Sage; 1998.P 150-158.
21. Homan H. *A Practical Guide to Qualitative Research*. SAMT; 2006.P 215.
22. Mohamadpour A. *Qualitative research method: sociologists*; 2012. p 416.
23. Strauss A, Corbin JM. *Basics of Qualitative Research: Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory*. London, UK: Sage; 1998.